

LOSY HISTORYCZNE ATRAKCYJNOŚCIĄ TURYSTYCZNĄ BOLUMINKA

Historical fates as a measure of Boluminek's tourist attractiveness

Sylwia Barwińska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Streszczenie:

Artykuł ukazuje atrakcyjność turystyczną Boluminka wynikającą z jego losów historycznych. W treści opracowania przedstawiono położenie geograficzne i ukształtowanie powierzchni oraz szczegółowo historię miejscowości Boluminek.

Słowa kluczowe: historia miejscowości, atrakcyjność turystyczna, Boluminek.

Boluminek to miejscowość w Polsce. Według uregulowań administracyjnych jest to wieś, która znajduje się w województwie kujawsko-pomorskim, powiecie bydgoskim (w jego wschodnim krańcu), gminie Dąbrowa Chełmińska (ryc. 1).

Położenie geograficzne Boluminka określają współrzędne 53°09'40"N i 18°17'59"E wskazujące, że leży on po prawej stronie Wisły na wysokości około 90 m n.p.m. połodowcowej wysoczyzny morenowej o strukturze pagórkowato-falistej (Podgórski, 1999). Ponadto z tej lokalizacji wynika, że jego obszar zajmuje zachodnią część ziemi chełmińskiej, czyli regionu historyczno-etnograficznego charakteryzującego się różnorodnymi losami.

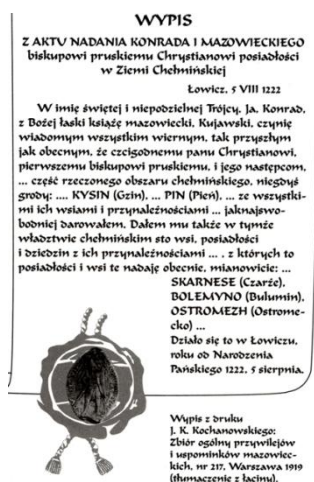
Ryc. 1. Położenie wsi Boluminek na mapie województwa kujawsko-pomorskiego i gminy Dąbrowa Chełmińska.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie mapy województwa kujawsko-pomorskiego (<http://gpl.exdat.com/docs/2081/index-26426.html?page=2>, 2013).

Powstanie Boluminka nastąpiło na początku XV wieku. Najprawdopodobniej wydarzyło się to w 1410 r., z którego pochodzą o nim pierwsze wzmianki (Chrzanowski i Kornecki, 1974). Zatem jego utworzenie nastąpiło w trudnym i burzliwym czasie dla ziemi chełmińskiej i państwa polskiego, bo był to rok, w którym doszło do „otwartego konfliktu polsko-krzyżackiego”, w tym wojny na polach Grunwaldu (Raszeja, 2007).

Na początku swojego istnienia Boluminek był osadą, którą określano mianem Bolyminko i Boleminek (Ks. Kardasz, 1996). Obszar dla niego wydzielono z innej osady tj. Bolumina; najstarsze o nim pisane ślady „pochodzą z 5 sierpnia 1222 roku, kiedy Konrad Mazowiecki na mocy aktu nadania posiadłości w Ziemi Chełmińskiej przekazał 100 wsi” (Świetlik, 2003), w tym i tą biskupowi Chrystianowi (ryc. 2). To działanie księcia (nadanie beneficjum na rzecz biskupów) miało na celu powierzenie obrony oraz chrystianizacji ziemi chełmińskiej któremuś z istniejących zakonów rycerskich. W ten sposób w ręce biskupów trafiały wówczas duże obszary, ale które przekazywane im były na różnych zasadach, tj. albo jako czasowe lub dożywotnie lub dziedziczne użytkowanie, albo jako honorowe wynagrodzenie (Raszeja, 2007). Biskupi, którzy zostali obdarowani beneficjum mogli decydować o jego dalszym losie i formie zarządzania. Z tego to względu pierwszymi zarządcami ziem Boluminka byli właściciele Ostromecka, czyli rycerze chełmińscy herbu Pomian (Raszeja, 2007). A w latach 1423-4 Boluminek należał do rodziny rycerskiej Bolemińskich herbu Leszczyc (Świetlik, 2003). Członek tej rodziny, Staszko Bolemiński, wpisał się w historię Polski, biorąc udział w bitwie pod Grunwaldem. Za swoją waleczność i dokonany czyn uzyskał uznanie i wynagrodzenie od króla polskiego (Świetlik, 2003). Powyższe okoliczności sprawiły, że Boluminek był w tamtym czasie polską posiadłością rycerską.

Na historię Boluminka w okresie XV wieku wpływ miał także postępujący wówczas proces chrystianizacji. W przypadku tej wsi polegał on na włączeniu jej obszaru w skład utworzonej w 1445 roku parafii, która przyjęła od niej nazwę oraz wybudowaniu kościoła parafialnego. Wynika z tego, że chrystianizacja wpłynęła także na rozwój tej wsi, w tym na postępowanie procesu zagospodarowywania jej terenu różnymi obiektami, tj. zarówno kościelnymi, jak i świeckimi, o czym świadczy istniejący wówczas folwark z czworakami i owczarnią (Świetlik, 2003).

Ryc. 2. Wypis z aktu nadania Konrada I Mazowieckiego biskupowi pruskiemu Chrystianowi posiadłości w Ziemi Chełmińskiej.

Źródło: Świetlik, 2003.

W kolejnym wieku – XVI - dobra rycerskie Boluminka, a właściwie Klein Bolemnika (jak pisano w 1570 roku), przejęła szlachta polska (Ks. Kardasz, 1996). Ziemie tej wsi trafiły w ręce dwóch polskich rodzin szlacheckich: Raciniewskich i Wałdowskich. Raciniewscy zarządzali częścią Boluminka. Była to rodzina, która była właścicielami Raciniewa, zresztą to od jego nazwy przyjęli nazwisko. Natomiast rodzinę Wałdowskich reprezentował Ambroży Wałdowski, który był właścicielem Wałdowa. W Boluminku posiadał on 2 łany ziemi (ok. 34 ha) i sześciu zagrodników, za co płacił czynsz na rzecz króla w kwocie 1 florena i 6 groszy (Świetlik, 2003). Zaistniałe w Boluminku zmiany wynikały z następującej w Polsce ewolucji modelu ustrojowego, którą rozpoczęto po zakończeniu wojny 13-letniej (1466) (Raszeja, 2007) w wyniku, której ziemia chełmińska została spustoszona oraz wyludniła się z ludności niemieckiej i osadników czeskich. Ponadto wpływ na nie miały ustalenia II pokoju toruńskiego sprawiające, że obszar Ziemi Chełmińskiej ponownie znalazł się w obrębie Korony i rozpoczął się proces kolonizacji polskiej. Kolonizacja ta polegała na rozparcelowaniu ziem i umożliwieniu osiedlania się na nich Polakom. Przyczyniało się to do polonizacji tego obszaru, w tym przebudowy społecznej, sprawiając, że właśnie w połowie XVI w. nawet zamożniejsza szlachta chełmińska była już polska (Raszeja, 2007). Pod wpływem powyższych czynników i zmian w połowie XVI wieku nastąpiły także przemiany administracyjne. Utworzono wówczas w Polsce powiaty, co podyktowane było powstaniem szlacheckich sądów ziemskich. Boluminek w tamtym czasie należał do województwa i powiatu chełmińskiego (Raszeja, 2007). Inne istotne wydarzenie w dziejach tej wsi dotyczyło kościoła, który po wcześniejszych zniszczeniach został w 1588 roku ponownie wybudowany (Chrzanowski i Kornecki, 1974).

XVII wiek także zapisał wiele zdarzeń, które wpłynęły na zamiany w tej miejscowości mającej znów nową nazwę - Bolymino (jak podają dokumenty z 1647) (Ks. Kardasz, 1996). W 1647 roku rozebrano ponownie zaniebany kościół (Świetlik, 2003). A nowy wybudowano na jego miejscu dopiero po dwudziestu latach. Ponadto pod koniec XVII wieku, tj. w 1682 roku, dokonano ponownego podziału zarządzania ziemiami Boluminka. W wyniku tego część z nich stała się dobrami kolejnej polskiej szlacheckiej rodziny – Bolszewskich, pochodzącej z Wejherowa w okolicy, którego miała także swoje wsie (Świetlik, 2003).

Następny okres losów Boluminka również cechowała zmienność. Po raz kolejny występował pod inną nazwą tj. Kl. Bollymin (1789), Boliminek oraz po raz pierwszy pod dzisiejszą nazwą Boluminek (w okresie zaborów pruskich) (Świetlik, 2003). Jego ziemie w połowie XVIII wieku (1750 roku) miały jednego właściciela, którym był Wojciech Raciniewski. Dodatkowo ustanowiono go wówczas prawnym opiekunem kościoła, co nakładało na niego obowiązek jego utrzymania. W tym też roku z niewiadomych przyczyn sprzedał on wieś Bogdanowi Teodorowi Mostowskiemu-dziedzicowi Ostromecka, a z uzyskanych pieniędzy kupił okoliczne wsie i osiedlił się między innymi w Głazewie i Przecznie koło Biskupic. Jednak na terenie Boluminka pozostała część jego rodziny, m.in. Antoni Raciniewski z żoną Marianną (Świetlik, 2003). Następcą Mostowskiego był jego syn, Paweł Mostowski, który sfinansował w tamtym okresie (1755-1777) postawienie murowanego kościoła (Świetlik, 2003).

Najwięcej przemian nastąpiło w Boluminku w XIX wieku. Jego obszarem zarządzało wówczas 10 właścicieli ziemskich: Józef Ziółkowski, Jan Kielczyński, Tomasz Pęklikowski, Wojciech Jędrzejewski, Jan Lewandowski, Michał Bąkowski, Jakub Jędrzejewski, Wojciech Dębski, Jakub Uciński i Maciej Wiśniewski. Osoby te w dniu 3 listopada 1808 roku, czyli czasów Księstwa Warszawskiego zostały na mocy nakazu nowych władz Polski zobowiązane do złożenia przysięgi lojalności na rzecz Fryderyka Augusta III Wettyna Króla Saskiego i Wielkiego Księcia Księstwa Warszawskiego

(Świetlik, 2003). Obecnie w najbliższej okolicy mieszka jedna trzecia potomków tych osób.

W tamtym okresie na obszar parafii Boluminek napłynęła ludność ewangelicka, która wybudowała kościół w Dąbrowie Chełmińskiej i utworzyła trzy cmentarze. Jednocześnie rozwój urbanistyczny następował w Boluminku. Pobudowano bowiem wówczas na jej terenie szkołę (ryc. 3), co potwierdza zachowany dokument, pochodzący z 14 lipca 1828 roku. Inicjatorem tego przedsięwzięcia był dawny proboszcz Boluminka, sekretarz i notariusz biskupi, Adalbert Józef Tokarski. Plan budowy szkoły w ciągu czterech tygodni opracował architekt Pan Fleran. Zaprojektował budynek parterowy z jedną izbą lekcyjną i mieszkaniem dla nauczyciela zwieńczony stromym dachem z dachówki. Niezadowolonym z tego przedsięwzięcia był dziedzic Ostromecka Jakub Marcin Schonborn, gdyż wówczas poniósł duże straty w ziemiopłodach, zmarzło mu 3000 korców ziemniaków i zabrakło paszy dla zwierząt. Jednak żeby budowa szkoły ruszyła zaproponował on zorganizować w Ostromecku festyn z loterią, z której dochód przeznaczony miał być na fundusz budowy szkoły (Świetlik, 2003). Ponadto na jej terenie wybudowano wówczas plebanię (1861 r.) oraz inne obiekty związane z kościołem (kapliczkę, krzyż przydrożny itp.) (Sprawozdanie wizytacyjne..., 1975).

Ryc. 3. Budynek dawnej szkoły w Boluminku (widok od strony północnozachodniej).
Źródło: Barwińska S., 2006.

Kolejny wiek obfitował w liczne wydarzenia, które odnosiły się także do Boluminka. Miejscowość ta od samego początku XX wieku zaczęła znów występować pod inną nazwą tj. Kl. Bolumin (1904-1908) (Świetlik, 2003). Potem jej nazwa zmieniała się z różnych przyczyn. I choć wszyscy mieszkańcy gminy Dąbrowa Chełmińska używali nazwy Boluminek, na wielu mapach określana była jako Bolminek. Ostatecznie nazwę tej wsi uregulowano na mocy Zarządzenia z 1996 r. (Zarządzenie..., 1996).

Na początku XX w. obszar Boluminka zamieszkiwało niewiele osób, co związane było z charakterem struktury własności rolnej z dominującą rolą ziemi kościelnej. Dopiero po powstaniu państwa polskiego w roku 1918 rozpoczęła się ponowna polonizacja ziem parafii bolumińskiej, co zdeterminowało wzrost znaczenia kościoła w Boluminku. Inaczej wyglądała sytuacja szkoły w sprawie, której w dniu 19 lipca 1928 roku Rada Szkolnej Miejscowości podjęła uchwałę o jej likwidacji i przeniesieniu młodzieży szkolnej do Wałdowa Królewskiego, co wynikało z dużego spadku liczby dzieci. W ślad za działaniem powyższej Rady uchwałę wydała szkoła w Wałdowie Królewskim oraz Rada Szkolna Powiatowa w Chełmnie. Ostateczną decyzję podjęło Kuratorium Szkolne w Toruniu, które poinformowało o likwidacji szkoły poprzez przyłączenie jej do szkoły w Wałdowie z dniem 31 sierpnia 1928 roku. W wyniku zaistniałych okoliczności budynek szkoły

w Boluminku został przekazany w drodze umowy wynajmu osobom prywatnym, a należący do niej grunt oddany w dzierżawę (Świetlik, 2003).

Postępujący rozwój Boluminka objawiający się pozytywnymi zmianami na terenie wsi oraz w kościele i parafii przerwała II wojny światowa. W wyniku niej wieś utraciła swoje dotychczasowe znaczenie. Swojej działalności nie wznowiła po 1945 r. szkoła, w wyniku, czego jej budynek nadal był wynajmowany, przez co zostało dokonanych wiele zmian w jej wyglądzie. Podobny los spotkał owczarnię (ryc. 4) i jeden budynek czworaków (ryc. 5). Drugie czworaki zostały rozebrane. Z przedwojennych instytucji przetrwał jedynie kościół wraz z organistówką. Niestety kościół w czasie wojny został ograbiony z dokumentów oraz kosztowności (Świetlik, 2003).

Ryc. 4. Budynek dawnej owczarni (widok od strony północnozachodniej).
Źródło: Barwińska S., 2006.

Ryc. 5. Budynek dawnych czworaków (widok od strony północnozachodniej).
Źródło: Barwińska S., 2006.

Zarówno okres wojny, jak i okres powojenny wpłynęły na społeczność tej wsi. Jej ludność doświadczyła prześladowania i trudnej sytuacji materialnej. W konsekwencji tego większość właścicieli wyjechała z Boluminka, a na ich miejsce przybyli nowi mieszkańcy pochodzący z różnych części Polski. W latach 1945-1989 zmieniło się znaczenie Kościoła Katolickiego w Polsce, a tym samym i rola proboszcza kościoła w Boluminku, któremu utrudniano świadczenia posługi duszpasterskiej (Świetlik, 2003). Pomimo trudności, jakie doświadczała społeczność parafii w połowie tego wieku dokonano wielu inwestycji na terenie wsi związanych z kościołem, mianowicie zmieniono bryłę kościoła (1967) dobudowując kruchą boczną (ryc. 6) oraz wybudowano organistówkę (1964-1968)

(Spis..., 1980). Ponadto w wyniku powojennej parcelacji majątku kościelnego utworzono na terenie Boluminka kilka gospodarstw.

Dopiero pod koniec wieku wraz z ze zmianami, jakie nastąpiły w kraju powrócono do naturalnej roli parafii, jako wspólnoty wiernych skupionych wokół Kościoła. Przyczyniło się do tego unormowanie relacji pomiędzy Kościołem a władzą świecką w roku 1993 w formie podpisanego konkordatu. W wyniku tego koniec XX wieku przejawiał się także odbudową infrastruktury kościelnej, co również było widoczne w Boluminku. Przeprowadzono wówczas w tej wsi liczne remonty oraz prace konserwacyjne i porządkowe dotyczące obiektów parafii, rozebrano resztki szopy, wybudowano kostnicę (1991 r.) oraz budynek gospodarczy (w nim wikariatka – 1992-1993 r. itp. (Sprawozdanie za..., 2006). Poza tym zmiany rozwojowe następowały w demografii Boluminka, polegające na przyroście liczby ludności tej wsi.

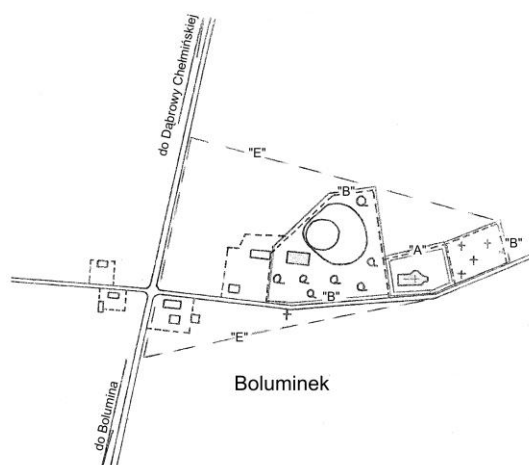
Ryc. 6. Kościół w Boluminku (widok od strony północnozachodniej).

Źródło: Barwińska S., 2006.

Współcześnie (XXI wiek) Boluminek to nadal wieś zajmująca swój pierwotny obszar, liczący 250 ha (ryc. 7). Sąsiaduje z czterema miejscowościami: Dąbrową Chełmińską, Gierkowem, Boluminem i Wałdowem Królewskim. Teren jej w większości to pola uprawne o różnej klasie gleb, na których prowadzona jest działalność rolnicza. Dużą część stanowią pastwiska i obszar porośnięty drzewami (las, park, cmentarz, przydomowe sady, wokół stawów oraz wzdłuż dróg). Na niewielkiej powierzchni występują nieużytki, którymi są głównie stawy, a także rowy melioracyjne (Dane..., 2006). Pozostały grunt pokrywają liczne drogi oraz rozproszone budynki i inne obiekty związane głównie z parafią (Studium..., 1985). Obecnie teren Boluminka zyskuje na znaczeniu, gdyż znajduje się w otulinie wielkich miast polskich. W przypadku Boluminka decyduje o tym jego położenie w pobliżu miasta Bydgoszczy. Z tego też względu łatwiej dokonać zmiany przeznaczenia ziem w Boluminku z rolnych na zabudowę podmiejską, co zaczyna wpływać na rozwój procesu urbanizacyjnego na obszarze tej wsi. Przejawia się on tym, że dokonywany jest podział ziem gospodarstw rolnych znajdujących się na terenie tej miejscowości na działki budowlane, a także zagospodarowywaniem działek w wyniku, czego we wsi powstają nowe budynki oraz wzrasta liczba mieszkańców.

Wiek ten obfituje w liczne inwestycje na terenie wsi, które w większości dotyczą obiektów parafialnych. Wyremontowano z zewnątrz i wewnątrz kościół, wykonano remont plebani, organistówki i ogrodzenia cmentarza, przeprowadzono liczne prace konserwatorskie wyposażenia kościoła i innych obiektów parafialnych oraz wiele czynności porządkowych, a także poszerzono parking i dokonano zakupu nowych przedmiotów do kościoła. Ponadto podjęto pierwsze działania w zakresie turystycznym

dotyczące ustawienia na terenie Boluminka tablic informujących o znajdującym się na jej terenie zabytku, którym jest Kościół parafialny pod wezwaniem św. Wojciecha i św. Katarzyny, a także umieszczenia go na mapie turystycznego szlaku rowerowego prowadzącego z Bydgoszczy do Torunia.

Ryc. 7. Zagospodarowanie terenu wsi Boluminek
Źródło: Reprodukacja mapy..., 2006.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza historii Boluminka wykazała, że jest w niej wiele interesujących faktów, które czynią tą miejscowość atrakcyjną dla turystów. Dodatkowym czynnikiem determinującym turystyczną atrakcyjność tej wsi są zachowane na jej terenie obiekty pochodzące z przeszłości i mające swoje odrębne lub powiązane ze wsią dzieje. Takim obiektem jest między innymi kościół parafialny, który jest zabytkiem. Ponadto atrakcyjnością dla turystów jest wielokulturowość obecnych mieszkańców, którzy przybyli na teren Boluminka z różnych części Polski.

Zauważono także, że w Boluminku zachodziło wiele zmian, które często wynikały z tego, co działo się na terenie Polski. Z tego to względu widoczne są na ziemiach tej miejscowości zachodzące procesy urbanizacyjne, gospodarcze i społeczne. Ponadto widoczny jest obecnie na jego obszarze popierany w kraju trend wyjścia do turysty i przyciągnięcia go w określone miejsce. W przypadku Boluminka ogranicza się on do zamieszczenia oznaczeń informujących o zabytku na terenie wsi oraz na mapie turystycznego szlaku rowerowego. Turysta może jednak natknąć się na kilka informacji o Boluminku, parafii i kościele wchodząc na strony internetowe np. parafii, diecezji, gminy Dąbrowa Chełmińska, które poza opisem zawierają zdjęcia. Inne formy informacyjno-promocyjne wsi i zabytku nie są aktualnie prowadzone, przez co przybywający w to miejsce turysta pochodzi najczęściej z okolicznych miejscowości np. z Bydgoszczy. Turysta odwiedzający Boluminek swoją wizytę ogranicza do paru godzin, co wynika z tego, że brakuje na jego terenie bazy turystycznej umożliwiającej osobie dłuży pobyt.

Bogata i obejmująca wiele wieków historia Boluminka, wielokulturowość jego mieszkańców oraz ukształtowanie i zagospodarowanie powierzchni stanowią potencjał tej miejscowości, który powinien być inspiracją do podjęcia intensywnych działań kierowanych do turystów zarówno tych z najbliższego otoczenia, jak również tych z odleglejszych terenów.

Literatura

Chrzanowski T. i Kornecki M. (red.), 1974, Katalog zabytków sztuki w Polsce. Tom XI Dawne województwo bydgoskie. Zeszyt 4 Dawny powiat chełmiński, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, s. 2.

Dane statystyczne Starostwa Powiatu Bydgoskiego, 2006, Starostwo Powiatu Bydgoskiego, Bydgoszcz.

Ks. Kardasz S. (red.), 1996, Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość. T. 2 Dekanat bierzgłowski, Wydawnictwo Konserwatora Diecezjalnego. Kuria Diecezjalna w Toruniu, Toruń, s. 44.

Podgórski Z., 1999, Region kujawsko-pomorski, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, s. 12.

Raszeja Z., 2007, Chełmno (Castum et oppidum Culmen) i miejscowości w pobliżu na tle dziejów Polski i Europy, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 107, 134, 136-137, 148, 150.

Reprodukcja mapy wsi Boluminek z mapy ewidencyjnej skala 1: 5000, 2006, Starostwo Powiatu Bydgoskiego, Bydgoszcz.

Spis inwentarza kościoła rzymskokatolickiego pod wezwaniem św. św. Wojciecha i Katarzyny w Boluminku sporządzony 11 września 1980 r., Boluminek, s. 5.

Sprawozdanie wizytacyjne z wizytacji pasterskiej odbytej w dniach 30-31 sierpnia 1975 r., Boluminek, s. 1.

Sprawozdanie za lata 2000-2006 roku z dnia 31 grudnia 2006 r., Boluminek, s. 1-20.

Studium konserwatorskie w zakresie możliwości adaptacji rozproszonych obiektów zabytkowych na tle rozwoju przestrzennego województwa bydgoskiego, 1985, Bydgoszcz, s. 47.

Świetlik J., 2003, Historia wokół nas. Część I Zbiór artykułów o historii wsi wokół Dąbrowy Chełmińskiej, nakład własny Świetlik, Ostromecko, s. 62-63.

Świetlik J., 2003, Historia wokół nas. Część II Zbiór artykułów o historii wsi wokół Dąbrowy Chełmińskiej, nakład własny Świetlik, Ostromecko, s. 4-9, 12-14, 27-28.

Zarządzenie Ministra-Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1996 r. w sprawie ustalenia i zmiany niektórych miejscowości, M.P. z 1996 Nr 79, poz. 713, s. 1443.

<http://gpl.exdat.com/docs/2081/index-26426.html?page=2>, 10.01.2013.

Abstract:

The article shows Boluminek's tourist attractiveness as a result of the historical fates of the village. The geographical location, land relief and details of the history of the place are presented in the main body of the work.

Key words: history of the place, tourist attraction, Boluminek.